

**R. P. Francisci De Oviedo Madritani, Societatis Iesv,
Theologiæ Professoris, Cvrsvs Philosophicvs**

Oviedo, Francisco de

Lvgdvni, M.DC.LI.

Controversia I. De natura & proprietatibus terminorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95503](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-95503)

INTRODVCTIO AD LOGICAM: SEV BREVIS SVMMVLARVM SVMMA. PROOEMIVM.

VITIA valde & omnino necessaria esse ea, quæ in Summulis traduntur, nemo ibit inficias; dependet enim tota arguendi forma, & usus Syllogisticae structuræ, ex præceptis quæ in hac Introductione ad Dialecticam traduntur. Verumtamen in his omnibus explicationem potius adhibendam, quæ disputationem instituendam esse censeo: pleraque enim sunt omnino certa, fixisque regulis definita: quæ vix fallacibus argumentis possunt attrahari, tantum abest ut efficacibus rationibus concuti possint. Huiusmodi sunt præcepta, quæ traduntur circa Definitionem, & Divisionem, & circa modos argumentandi, ex definitione, & divisione utriusque; eiusmodi sunt etiam præcepta tradenda circa Oppositionem, Conuersiōnem, & Äquipollentiam propositionum; neque minus fixa sunt præcepta circa dispositionem terminorum in Syllogismo, & circa huius reductiōnem per Ostensionem, & per Impossibile, & vix una, vel altera quæstio alicuius momenti longâ disputatione digna reperitur. Ob hanc rationem omnia attin- gam quæ h̄c alij tractant, illaque quā potuero claritate explicabo, ab illisque me breuissimè expediam; sunt enim omnia non omittenda, & vix unum latè disputandum.

CONTROVERSIA PRIMA.

De Natura & proprietatibus terminorum.

PVNCTVM PRIMVM.

Quid sit terminus.

FIXVM non est, quenam sint comprehenden- da singularia sub ratione communi, quam in- tendimus definire: quidam enim affirmant copulam & omnes dictiones in proposicio- ne positas, etiam voces significationis expertes terminos esse dicendas. Alij voces nihil significantes à ter- minorum ratione excludunt, & reliquas omnes admit- tunt: alij copulam & terminum dici nolunt: alique tan- tum subiectum, & prædicatum rationem termini parti- cipare contendunt. Secundum hos diuersos dicendi modos in diuersis auctoreis distracthantur sententias circa termini definitionem, & illam quilibet architecturam, quæ restè quadret vocibus illis, quas ratione termini gaudere defendit. Ego in hac re nihil inuenio, quod questionem de nomine transiliat, neque principia repe- riorio apud auctores, quibus aliquid certò possit definiri, qui enim afferunt dictiones omnes terminos dicí, id suadent, quia nomen *terminus* apud Dialecticos idem sonat quod apud Grammaticos dictio, & quia notitia omnium elementorum cuiusque facultatis, & instrumentorum, quibus ipsa virtus terminorum notitiam appellamus. Illi verò, qui affirmant tantum subiectum, & prædicatum terminos esse dicenda, id sibi persuadent, quia terminus

Franc. de Oviedo, Philosoph. Tom. I.

A rei

rei est id, quo res terminatur, quod est idem ac extremum rei, copula autem non dicitur extremum, sed extremonum conexio.

2. Vtiusque sententia ratio potuit inducere significacionem huius vocis terminus secundam quamlibet ex praedictis acceptiōibus; secundum quam verò sit accipienda non possum ex auctoribus colligere, & qualiter enim autoritas pondere omnium ferè sententias intuer. Ob hanc rationem ex Aristotele mihi defensionem termini desumam, ex qua inferam secundum quam acceptiōem hæc vox terminus sit accipienda, terminique propriam essentiam explicabo. Philosophus i. lib. priorum cap. i. terminum ita definit: terminus vox in quem resolutur propositione, ut praedicatur, apposito vel separato esse vel non esse, quibus verbis non solum termini definitionem tradidit, verum etiam illam explicuit. Definitus termini his clauditur, in quæ resolutus propositione. Pro cuius explicacione perpendendum est, in illa quodlibet totum resolutum, ex quibus componitur: sicut homo compositus ex corpore, & anima, in corpus, & animam resolutum, eum definit esse; & dominus ex calce, lateribus, & lignis constructa in hæc tanquam in prima elementa resolutum, cùm illius deperdatur constructio. Id ergo ex Aristotele terminus erit propositionis, ex quo componitur propositione, & cùm illa, quibus componitur, ipsius partes sint, partes propositionis erunt illius termini, idemque erit propositionis pars, & terminus propositionis.

3. Ex hoc infero copulam est terminum non esse, quia copula non est pars propositionis, sed nexus parium, sicuti unio materiae, & forme non dicitur pars Tootis naturalis, sed partium nexus. Id faciet explicatio definitionis ab ipso Aristotele tradita per illa verba, ut praedicatur, & de quo praedicatur, quibus exemplum adduxit termini, quem definitur in subiecto, & predicato, id enim de quo aliquid praedicatur, aut dicitur, propositionis est Subiectum; & id, quod de alio dicitur. Praedicatum appellatur. Per ultima verba apposito vel separato esse, vel non esse, significavit Aristoteles propositionem, cuius subiectum, & praedicatum termini dicuntur, posse esse affirmatiuum, in qua apponitur esse rei, quæ affirmatur, & separatur non esse eiusdem; vel negatiuum in qua apponitur non esse rei, quæ negatur. & separatur eiusdem esse.

4. Infero similiter voces nihil significantes posse esse terminos, quia possunt esse partes propositionis, illiusque subiectum, & praedicatum, in qua propositione resolutur, ut patet in hac propositione: Blitiri est vox, quæ est vera propositione constans duplice extremo, quorum unum Blitiri est subiectum, & alterum vox est praedicatum, & vtrumque extremum propositionis, illiusque pars, ac proinde terminus. Nec refert Blitiri in hac propositione materialiter summi, & nihil extra se significare, quia id, quod materialiter sumitur pro se ipso, potest sic materialiter sumptum, termini denominationem subire; & terminus non constituitur formaliter talis per hoc, quod est significare, sed per hoc quod est esse partem propositionis, seu id in qua propositione resolutur. Addo Blitiri, & qualiter aliam vocem ex se nihil significante appositam in propositione aliis vocibus cum quibus propositionem constitutam, significacione non carere, sed quasi reflexè se ipsam significare, sicuti cognitio, que se ipsam representant, etiam si nullum aliud habeat obiectum, non diceretur nihil representare, sed se ipsam exprimere, & tanquam obiectum respicere.

5. Quod autem Blitiri in predicta propositione positum se ipsum reflexè significet eadem proprietate, quæ vox homo in quacumque propositione posita significat animal rationale, sic probo. Eatenus voces significant res, quatenus substituantur loco conceptum, qui naturaliter eadem res representant. Sed hæc vocalis propositione Blitiri est vox, substituitur loco conceptus, seu iudicij interni: ergo hæc vox Blitiri substituitur in predicta propositione vocali, loco conceptus mentalis, quo ex vi iudicij interni illam cognoscere, tanquam subiectum propositionis: ergo se ipsam significat medio conceptu interno illam representante, loco cuius substituitur. Confirmatur: ideo in hac propositione vocali homo currit, vox homo significat animal rationale, quia substituitur loco conceptus inclusi in iudicio interno representantis animal rationale. Sed in hac propositione vocali Blitiri est vox, Blitiri substituitur loco conceptus interni inclusi in iudicio interno re-

presentantis ipsam vocem: ergo eadem ratione, quæ vox homo in illa propositione significat animal rationale, vox Blitiri in propositione ista significat se ipsum.

Neque ex hoc inferitur eadem vocem Blitiri extra propositionem se ipsam significare, quia quævis quis profert vocem, cui homines significatum non dedere, non intendit illam substituere loco conceptus, ex vi cuius illam cognoscit: quando verò illam profert in hac propositione Blitiri est vox, aut in alia simili, intendit voces substituere loco iudicij interni, in quibus vox Blitiri respondet parti iudicij representanti ipsam vocem, si iudicium diuīsibile est, vel toti iudicio quatenus talem vocem representat.

Reliquæ partes propositionis, demptâ copulâ est, vel sunt termini, vel affectiones terminorum, quæ se habent ex parte subiecti, aut praedicati; relativa enim per modum unius se habent cum illo, quod referunt, sicuti in hac propositione Petrus qui loquitur est doctus, relatum qui se habet per modum unius cum Petro, & subiectum propositionis efficit, est enim idem dicere Petrus qui loquitur, ac dicere Petrus loquens; & sicut in hac propositione Petrus loquens est doctus, illud loquens simul cum subiectu Petrus constituit unum subiectum, sicut in hac propositione Petrus qui loquitur est doctus, illud qui loquitur simul cum nomine Petrus unum subiectum efficit. Casus obliqui semper se tenent ex parte subiecti, aut ex parte praedicati, sicuti in hac propositione Rex Hispanie videt, illud Hispanie se tenet ex parte subiecti Rex, est enim idem dicere Rex Hispanie, ac Rex Hispanus: & in hac propositione ego video Petrum, quæ in hanc resolutur ego sum viens Petrum, illud Petrum simul cum viens constituit unum praedicatum, quia in illa propositione non quæcumque visio mili conuenire dicitur, sed visio terminata ad Petrum, que explicatur per illud obliquum Petrum. Adverbia affectiones sunt praedicatorum, cum enim dicimus Petrus currit velociter, illud velociter significat modum cursus, qui Petro conuenire dicitur, idem enim est dicere currit velociter, ac dicere Petrus currit cursu veloci. Coniunctiones aliquando coniungunt partes subiecti & praedicati, & tunc se habent ex parte illius extremi tanquam unio annexens illius partes illudque consituentis, sicuti in hac propositione Petrus & Joannes sunt duo, in qua coniunctum hoc Petrus & Joannes indiuisibiliter sumptum constituit unum subiectum: aliquando coniungunt propositiones, & tunc neque sunt subiectum, aut praedicatum, neque illorum affectiones, ut cum dicimus Petrus loquitur, & Joannes ambulat, coniunctio &, neque pertinet ad subiectum, neque ad praedicatum prioris, aut posterioris propositionis. Propositiones se habent ex parte casus obliqui quem regunt, sicuti in hac propositione Petrus est amans a Deo, praefatio a, se tenet ex parte obliqui Deo, non tamen sunt affectiones rei significatae, neque per se aliquid significant, & impropter vel nullo modo ad subiectum, vel praedicatum pertinent. Participia sicuti alia quæcumque nomina subiectum, aut praedicatum dicuntur, dicimus enim Petrus est amans, in qua propositione participium amans praedicati rationem habet. Pronomina loco nominum subiectuntur, eadēque ratione ac ipsa nomina subiecti, aut praedicati vices gerunt. Interiectiones propositionis partes non sunt neque ad aliquid affirmandum, vel negandum deseruunt, & ita rationem termini habere nequeunt.

Demum affirmo non incepit ab aliquibus terminum definiri extremum propositionis, quia terminus idem sonat, ac extremum, & quia terminus convertitur cum subiecto, & praedicato; & omne subiectum, & praedicatum, nihil ab illo distinctum, aut non se habens per modum unius cum ipso, rationem termini habet. Neque ad rem est purilis obiectio, que adduci solet, videlicet in hac propositione homo animal est, copulam esse ultimum propositionis, ac proinde illius extremum, & consequenter terminum eiusdem; quia illud extremum non intelligendum est positione locali, in propositione enim mentali non est positio localis cum ordine prioris, & posterioris, sed officio, quæ ratione animal est extremum huius propositionis homo animal est, quæ eundem sensum reddit ac ista: homo est animal.

Obiectus primus: non recte definiri terminum per propositionem, quia definitur ignotum per ignotius; ignotior enim est propositione, quam terminus. Relpondeo, ad definitionem

7

8

9

Punct. II. Divisiones terminorum.

3

definitionem termini, huiusque notitiam quidditatem non requiri notitiam quidditatem propositionis, sed confusam sufficere, que facilis potest accipi, quam notitia termini quidditatem, sufficiens enim potest quis terminum quidditatem cognoscere, si sciat propositionem esse orationem, qua dicta possumus proferentes respondere, verum dicis, aut falsum dicens. Ex quo respondeo non definiri terminum per aliquid ignotum, quia notior est propositione cognitione confusa, quam terminus cognitione quidditatem, licet ignotior sit propositione cognitione quidditatem, quam terminus; quod nihil refert, quia terminus non definitur per propositionem quidditatem, sed tantum confusa cognoscendam.

10 Vltimò ad cognoscendum prædicatum cuiusvis propositionis, quasdam dici propositiones de tertio adiacente, in quibus prædicatum extra copulam exprimitur, sicuti in hac propositione *Petrus est albus*, in qua *albus* est illius prædicatum, alias dici de secundo adiacente, in quibus prædicatum intra copulam continetur ratione Participij inclusi, sicut in hac propositione *Petrus est*, in qua prædicatum est Participij inclusum in copula, idem enim est dicere *Petrus est*, ac dicere *Petrus est ens*, & idem sonat *Petrus currit*, ac *Petrus est curans*.

11 Obiectus secundò: Definitio termini assignata conuenit propositioni, ergo non est bona cum aliis à definito conueniat. Probatur. Antecedens resolutur hæc propositione *Pet. u. est albus est propositione*, alterum extremum in quod resolutio fiet, erit tota hæc propositione *Petrus est albus*: ergo illi conuenient definitio termini. Respondeo prædicatum resolutio nem tanquam in extremum in hoc complexum *Petrus est albus* non fieri formaliter quatenus est propositione affirmans *Petrus esse albus*, sed quatenus est extremum componens propositionem illam, quæ in illud resolutur. Ita definitio termini potest conuenire propositioni non formaliter, quatenus est propositione, sed quatenus illi accidit esse extremum componens aliam propositionem à se distinctam.

12 Obiectus tertio: Eodem modo resolutur propositione in copulam *est*, ac in subiectum, & prædicatum: ergo copula est haber rationem termini. Antecedens probatur: resoluta hac propositione *Petrus est albus*, *Petrus* non manet subiectum propositionis actu, sed tantum in potentia; idem dicitur de altero extremo. Sed copula est etiam manet in potentia, quia iterum copula adhibita potest dici *Petrus est albus*: ergo eodem modo resolutur propositione in copula ac in extrema. Respondent nonnulli facta resolutione propositionis, extrema, & copulam eodem modo in potentia permanere, & in ipsa fieri resolutionem, non tamen copulam esse terminum, quia non in illam tanquam in partem propositione resolutur, sed tanquam in partium nexum. Terminum autem non esse id, in quo quomodocumque propositione resolutur, sed in quod resolutur propositione tanquam in partem, ob idque dixisse Aristotelem, *terminum vero, in quem resolutum propositione ut prædicatum, & de quo prædicatur*. Ceterum Philosophus prædictis verbis, *ut prædicatum, & de quo prædicatur*, non intendit assignare specialia elementa resolutonis, quæ pra. aliis, in quæ fiat resolutio, habeant rationem termini; sed exemplum adducere termini, quem definierat præcedentibus verbis in subiecto & prædicato, que sunt adæquata elementa, in quæ resolutio fit. Respondeo ergo, resoluta hac propositione *Petrus est albus*, conceptus *Petrus* actu non est subiectum, tamen secundum se actu permanere, quia recte conceptus *Petrus* extra propositionem; copulam verò actu non permanere, neque adhuc secundum se, quia conceptus copula nuncquam potest reperi, nisi cum actuali copula exercito actu annexetur extrema, & propositionem constituens. Aptum habes exemplum in resolutione hominis, quæ facta, materia & forma, eti actu non manent partes compositi, tamen manent quod entitatem, vno verò omnino definit esse, nullaque modo manet, & ita recte dicitur hominem resoluti in materiam, & formam, non tamen dici potest resoluti unione.

PUNCTVM SECUNDVM.

Nonnulla divisiones terminorum.

13 Vlgo diuiditur terminus in Mentalem, Vocalem, & Scriptum, iuxta triplicem propositionem mentalem, *Fraue de Oviedo, Philosoph. Tom. I.*

vocalem, & scriptum. Propositione mentalis est interna enunciatio vnius de alio, seu internum iudicium, quo indico hoc esse illud. Vocalis propositione sunt voces, qua substituantur loco mentalis propositionis: & scripta propositione dicitur scriptura qua eandem propositionem mentalem notam facimus. Iuxta hæc terminus vocalis appellabitur extreum vocalis propositionis, & terminus scriptus dicetur extreum propositionis scriptæ, terminusque propositionis mentalis erit extreum propositionis mentalis. Ceterum cum voces & scriptura propriæ non sint enunciations, seu propositiones, sed propositionum substituta, quod adhuc ex se non habent, sed ex libera hominum impositione, illorum extrema propriæ termini non sunt, sed impræprie & extrinsecè defuncta nominatione à terminis propositionis mentalis, loco quorum ex libera hominum impositione substituantur.

Extrema mentalis propositionis propriæ terminos appellat communis intentio, quod apud me difficultate non vacat, quam iam aperio. Terminus propositionis est subiectum de quo aliquid dicitur, & prædicatum, quod dicitur de alio: sed in propositione mentali, que propriæ est formalis propositione, nihil est quod de alio dicitur; quia in conceptu interno respondente his vocibus *Petrus est animal*, non est una pars, que de alia prædicetur, quia interna propositione partes non habet, sed est simplex qualitas, ut ostendam Controvers. 5. de anima, Punct. 2. & etiam plures partes haberet, una de aliis non prædicetur, cum inter se essent distinctæ, neque ipsa propositione de se ipsa enunciatur, sed tantum est enunciatio obiecti, in quo reperitur subiectum, de quo dicitur prædicatum, & prædicatum, quod de subiecto dicitur. Ergo propositione mentalis secundum se non includit intrinsecè subiectum, & prædicatum, sed ad hæc terminatur: ergo secundum se & intrinsecè non habet terminos. Duplex propositione distinguenda est, *formalis*, quæ propriæ & strictè loquendo tantum est propositione obiectiva, quæ non est propriæ, & rigorosè propositione, sed obiectum propositionis, & constituitur in esse propositionis obiectiva tanquam per formam extrinsecam per propositionem formalem. Ex his propositione obiectiva in se continet subiectum & prædicatum constituta in esse talium per propositionem formalem, & ob hanc rationem existimo in se includere extrema, quæ propriæ termini dicuntur, & terminos includere licet formaliter constitutus in ratione terminorum, sicuti in ratione subiecti, & prædicati per formalem propositionem. Itaque cum ego dico *Petrus est albus*, interna & formalis propositione in se non continet subiectum, & prædicatum, neque terminos, sed obiectiva, quæ dicitur intrinsecè & in se *Petrus* extrinsecè constitutu in ratione subiecti, & in ratione termini per propositionem mentalem, & album, seu eundem Petrum quatenus album eodem modo extrinsecè constitutum per cædum formalem propositionem in ratione prædicati.

Difficilius explicatur est, an copula non tantum constitutur per propositionem formalem, tanquam per formam, sicuti constituitur subiectum, & prædicatum tenentur se ex parte obiecti, ex parte cuius copula etiam se teneat, sed an formaliter sit ipsa mentalis propositione, vel in illa formaliter includatur. Cenleo ego propositionem ipsam formalem, non esse formam extrinsecam constitutentem copulam se tenentem ex parte obiecti, sed esse ipsam formalem copulam annexentem intentionaliter & extrinsecè in ordine ad nostrum intellectum subiectum, & prædicatum, in quibus tantum reperitur nexus intentionalis, quem habent ratione enunciations, cum physice sint eadem entitas, que secum ipsa nullam unionem habet, sed esse simplex entitas, eadem secum non per identitatem superadditam, sed per se ipsam. Confirmatur eadem doctrina: Propositione formalis est forma constitutus obiectum, quod respicit in ratione subiecti, & prædicati: ergo est formalis copula illorum. Probo consequentiam: Subiectum formaliter constituitur in ratione subiecti, & prædicatum in ratione prædicati per illud, ex vi cuius annexuntur tanquam duo extrema; sed annexuntur per copulam: ergo constitutur in ratione subiecti, & prædicati per copulam. Sed propositione mentalis est id, per quod annexuntur: Ergo propositione mentalis est illorum formalis copula.

Nota insuper propositionem mentalem, vocalem, & scriptam

A 3. scriptam

4 S V M M V L. Controu. I. *De suppositione terminorum.*

scriptam habere idem subiectum, quod resipicunt tanquam obiectum, & potest dici propositio mentalis obiectiva in ordine ad propositionem formalem mentalem; & vocalis obiectiva in ordine ad propositionem vocalem; & obiectiva propositio scripta in ordine ad propositionem scriptam, similique modo dici habere terminos constitutos formaliter per propositiones illas, quarum sunt obiecta: Nihilominus tantum posse dici illud obiectum habere proprii terminos in ordine ad propositionem mentalem, quia haec tantum simpliciter est propositio, eademque ratione propositionis terminos constituit, quia ipsa rationem propositionis participat.

4 Forma constitutiva terminum mentalem semper est significativa, quia est cognitionis, quae essentialiter est representatio obiecti, & per se ipsam illud exprimit, sicuti imago proprium obiectum. Forma constitutiva termini vocalis, quia est vox, non semper significativa est, quia cum voices non habeant ex se significare obiectum (idem dicit de scripturis) sed ex libera hominum impositione, eo ipso quod homines impertini non sint significacionem aliquam huic voci, omnino illa carebit. Ob hanc rationem terminus vocalis diuiditur in significatum, & non significatum. De natura signi dicam Controuer. 8. Logica, modo tamen illa attingam, quae praeceps ad rem explicandam sufficiunt. Signum est quod ordinatur ad aliquid representandum potentia cognoscitur. Hoc est duplex, vnum formale, quod per se ipsum representat obiectum potentia: aliud instrumentale, quod excitat representationem, seu cognitionem obiecti, quae representatio, seu cognitionis est signum formale. Signum instrumentale de quo modo agimus duplex est, vnum naturale, aliud ad placitum. Signum naturale, quod ex natura sua independenter a libera hominum voluntate facit deuenire in cognitionem rei significatae, exemplum vulgo adducitur in fumo, qui nos ducit in cognitionem ignis, & in vestigio animalis, quo ducimur ad cognoscendum animal, a quo fuit impressum. Signum ad placitum est illud, quod supposita hominum conventione, & non ex sua natura nos ducit in cognitionem rei representatae, sicuti haec vox homo nos ducit in cognitionem animalis rationalis, quia placuit hominibus haec voce animal rationale significari, qui eandem ad significandum lignum, vel lapidem potuerunt designare. Verumque signum tam in rebus, quam in vocibus reperitur, signum enim naturale reperitur in suspirio, quod signum est tristitia, & in fumo, aut vestigio animalis. Quae vero sunt signa propria, & quae impropria, definitum in Logic. Controuer. 8. Punct. 2. Signum ad placitum reperitur frequenter in vocibus, & in campana sono, qui significat diuina officia esse celebranda, vel lectionem esse legendam.

His signis ad placitum duplex conceptus correspondet, quidam *ultimus*, aliud *non ultimus*. Conceptus non ultimus est cognitionis ipsius signi secundum se nudi sumptus. Conceptus ultimus est conceptus rei significatae per tale signum. Exempli gratia, audio ego Petrum proferentem hanc vocem *homo*, concipio vocem secundum se, haec conceptio conceptus non ultimus dicitur; concipio insuper animal rationale, ad quod significandum vox haec est imposita, haec conceptus ultimus dicitur.

P V N C T V M I I I.

Alii terminorum divisiones.

I T erminus mentalis diuiditur in *absolutum* & *connotatum*, quia diuisione absolutum non opponitur relatione, sed connotatio, cuius efficiens paucis explico. Connotare est simul cum isto aliud notare, cum quo vnum perfectus terminus constitutatur. Vnde terminus connotatus erit ille qui rem significat per modum alteri adiacentis, nam illud, cui res adiacens significatur connotatum est proprii significati. Terminus absolutus est ille, qui rem significat per modum per se tantum, & non per modum alteri adiacentis, quod enim per se ita significatur, non connotat aliud, cum quo vnum perfectus terminus efficiatur, nomina enim relativa sicuti *Pater* & *Dominus*, eti connotente terminum, ad quem referuntur, non cum illo vnum terminum, seu vnum perfectum propositionis extremum constituant, nomen enim *Pater* per se solum in hac propositione *Pater est generalis*, & in aliis similibus, termini com-

pletii, & adaequati perfectam rationem haber. Ex hoc inferitur omne nomen adiectuum connotatum esse, quia significatur per modum alteri adiacentis, cum quo vnum perfectus terminus efficiatur, & nomen substantium esse absolutum, quia rem significat per modum per se stantis.

Alio modo terminus diuiditur in *Categorematicum*, & *syn-categorematicum*. Terminus Categorematicus est terminus absolutus significativus, qui in se categorema seu significacionem habet, sicuti *homo*, & *leo*, qui independenter ab alio adiuncto vices termini in propositione habent. Terminus syncategorematicus est terminus confignificatus, qui per se solum non habet significacionem, nisi valde imperfectam, tamen adiunctus alteri nouam constituit significacionem distinctam ab illa, quam haberet sine eo, illud cui adiungitur. Hac ratione ferè omnes vtrumque terminum definiunt, secundum quam in omnibus sententiis huius termini *omnis*, *nullus*, *aliquis*, *neuter*, *tertius*, & si sunt alii his similes, termini syncategorematici dicuntur; huius vero *homo*, *leo*, & reliqui nomine substantivae significati, Categorematici omnium plausu dicuntur. Eadem ratione termini categorematici Summuli si omnes impertiti fuerant nominibus adiectiis, sicut *album*, & *nigrum*: Hurtado vero disp. 1. secl. 10. affirmit haec nomina terminos syncategorematicos esse dicenda, quia sejunctis nominibus substantiis perfectam significacionem non habent, cum enim quis audit *album* adiectum significatum, statim dubitat, quoniam subiectum sit *album*, *lignum*, *lapis*, aut *paries*, & sic de reliquis adiectiis.

Arriaga disp. 1. secl. 4. affirmit haec nomina adiectua partim esse categorematica, partim syncategorematica. Syncategorematica ob rationem, quam adducit Hurtado; categorematica, quia saltem ex parte subiecti possunt per se ipsa ponit, quod non conuenit nominibus *omnis*, *aliquis*, *nullus*; dicimus enim *homo est albus*, & non dicimus *homo est omnis*, seu *homo est aliquis*. Displetet haec ratio, quia cum dicimus *homo est albus*, ex parte praedicti subintelligitur idem substantium, quod se teneat ex parte subiecti, idem enim est, *homo est albus*, ac dicere *homo est homo albus*. Deinde alij termini, qui apud omnes syncategorematici dicuntur, eadem ratione possunt ponit ex parte praedicti: possimus enim dicere, *Petrus est aliquis*, quod si non dicamus, *Petrus est omnis*, seu *Petrus est nullus*, non ideo est, quia potius praedicti termini ex parte praedicti propositiones non conficerent, sed quia conficerent propositiones falsas, sicut non dicimus *Petrus est infinitus*, *Joannes est immersus*, aut *Franciscus est omnipotens*, non quia praedictae enuntiationes, propositiones non essent, sed quia essent propositiones false.

Aliud caput inuenio ex quo longe differunt reliqua nomina adiectia ab illis signis *omnis*, *nullus*, *aliquis*; reliqua enim adiectia significant formam absolutam reali, ut plurimum realiter distinctam a subiecto, cui adiungitur, sic *album* dicit albedinem; & *calidum* calorem, que sunt accidentia physica, & realia; illi vero nomina *omnis*, *nullus*, &c. nullum accidentem physicum important, quod adueniat subiecto, & se habeat tanquam forma ipsius concreti *omnis*, *nullus*, aut *aliquis*: si enim ab hoc concreto *aliquis*, velis formam abstrahere, sicuti potes abstrahere albedinem ab albo, nullum profecto inuenies, neque illam repentes in his concretis *omnis*, *nullus*, *aliquis*, & *neuter*; quod si forsan aliquam vniuersalitatem, vel vniuersalitatem negationem meditatis, haec non erit quid physicum intentionali oppositum, distinctum saltem formaliter a subiectis, seu substantiis affectis praedictis signis.

Ob hanc formam significacionem nomina adiectiva a praedictis signis distincta terminos categorematicos appellare, neque huic denominationi obesse dicere connotationem substantiivum, quam habent, per quam connotariua, & non syncategorematica constituantur: alias connotatum, & syncategorematicum non distinguuntur. Si vero contendas propter praedictam connotationem haec nomina absolute non esse dicenda categorematica, dummodo concedas differentiationem a me assignatam, quam haud facile poteris negare, a communi sententia, in quaestione de nomine discedes, in qua nullus, qui nolit, conuinci poterit.

Aduerbia sicuti, *benè*, & *male* terminos esse mixtos inter

inter categorematicos, & syncategorematicos nonnulli defendunt. Ego aliter sentio, dixi enim *punct. 1.* per se terminos non esse, sed per modum vinis cum extremo, quod sufficiunt, vnum terminum constitutere, sicuti in hac propositione *Petrus est currens velociter*; in qua *currens* velox est integrum illius prædicatum & integrum terminus categorematicus. Itaque aduerbia, sicuti per se non sunt termini, per se non sunt categorematica, sed eandem rationem subiungunt, quam habuerit extremum cui adiunguntur, & cum quo sufficiunt vnum terminum adæquatum, qui semper categorematicus erit.

7 Alia termini diuiso est in abstractum & concretum. Concretus terminus dicitur, qui re vel ratione dicitur compitus ex materia, & forma, seu ex natura, & subsistencia; sic homo, & album termini concreti dicuntur, quia hoc componitur ex subiecto, & albedine, & ille ex natura, & subsistencia. Dixi concretum re, vel ratione componi, quia persona divina est concretum importans naturam diuinam, & subsistentiam absque villa reali distinctione ipsarum, in quibus nulla compositione intercedit. Terminus abstractus est, qui rem omnino simplicem significat, seu carentem compositione, quia constituit concretum sicuti materia anima, alioque hujusmodi termini.

8 Iterum dividitur terminus in terminum complexum, & incomplexum. Terminus complexus definitur a nostro Toleto, quem plures sequuntur, cuius partes per se sunt significativa, ut homo iustus. Eadem ratione terminus incomplexus definitur, cuius partes separatae non sunt significativa eadem significativa, quam ante habebant: Additur haec ultima definitionis particula, vt nomen *Dominus* excludatur a ratione termini complexi, cuius partes do videlicet, & minus separatae significant, non tamen eadem significativa, quam habebant intra compositionem. Non omnino placet haec definitio, quia in hac propositione *Blitri, & Cindapsus sunt voces*, complexum illud *Blitri & Cindapsus* est terminus complexus, & tamen illius partes separatae nihil significant. Similiter in hac propositione *Blitri prolatum est obiectum auditus*, complexum illud *Blitri prolatum* est terminus complexus, cuius altera pars separata, videlicet *Blitri*, nihil significat. Melius definitur terminus complexus si dicatur: Terminus complexus est ille, qui includit intrinsecè, & in se compositionem grammaticalem. Hanc compositionem reperies in omnibus terminis complexis, cum enim dicimus *homo albus*, compositione sit per concordantiam substantiui, & adiectiui: similis compositione reperitur in hoc complexo *Blitri prolatum*: item si terminus sit complexum istud *Blitri & Cindapsus*, compositionem haber ratione coniunctionis, &c.

9 Obiicitur contra hanc doctrinam, nomen *Proconsul*, & verbum *circumfero*, que sunt termini incomplexi & composti ex præpositione *Pro*, & nomen *Consul*, & ex præpositione *circum* & verbo *fero*. Confundit apposui in definitione termini complexi particulas illas *intrinsecè*, & *in se* his, terminis definiti conuenient, qui neque *intrinsecam*, neque in se compositionem habent, sed tantum extrinsecam, quod sic ostendo. Ad hoc vt sit *intrinsecam* compositione debet esse in toto composite parts, quæ adhuc dant compositionem habent, ut inter se conditinctas, & vnitatis vel per se, vel medio alio, sicuti se habent materia, & forma in composite naturali, & *homo*, & *albus* in hoc complexo *homo albus*, in quo duas reperiri dictiones ut inter se conditinctas negabit nullus; in hoc vero nomine *Proconsul* (idem deo de verbo *circumfero*) *pro*, & *consul* non se habent tanquam duas dictiones, sed que extra compositionem fuerant duas, in compositione quasi confunduntur, & in vnum confluunt, & per modum vnius proferuntur. *Proconsul* enim non est nomen cum præpositione ab illo distincta coniunctum, alijs præpositio casum nominis regeret, sed simplex quoddam nomen, cuius syllabæ ante compositionem nomen, & præpositionem conficiebant, & ob hanc rationem dicitur extrinsecè habere partes, quia potest resolvi in illa, quæ extra compositione erunt distincta, & ut talia apparebunt, licet intra compositum per modum vnius apparent, quod impedit *intrinsecam* compositionem. Hac ratione explicabo *Controu. 6.* Logica, compositionem speciei ex genere & differentia. Hæc sufficiunt in re parui momenti, quam satis inuitus traxi.

10 Alio modo dividitur terminus in terminum infinitan-

tem, & non infinitantem. Terminus infinitans est ille, qui præposita negatione negat id, quod exprimit, & potest se extendere ad omnia ab isto distincta, sicuti *non lapis*, qui dici potest de omnibus à lapide distinctis, homo enim est non lapis; *Angelus* est non lapis, & *Deus* est non lapis, hoc est aliquid distinctum à lapide. Hi termini non sufficiunt propositionem negatiuam, quia negatio non cadit supra copulam, sed tantum supra id, quod exprimit terminus, cui adiungitur, & ideo dicitur negatio infinitans, & non negans. Terminus non infinitans est ille, cui prædicta negatio non preponitur, & pro illo supponit, quod exprimit, sicuti *homo*, *leo*, *equus*, &c.

11 Rufus terminus diuiditur in *copulatum*, seu *collectivum*, & *non copulatum*, seu *non collectivum*. Terminus copulatum est, qui significat plura absque villa physica vniione in recto componentia, sicuti exercitus & populus, qui ex distinctis hominibus, & ex diuersis rebus componuntur. Additur illud in recto ut excludantur haec concreta *armatum*, & *vestitum*, quæ significant plura absque villa physica vniione, sed vnum in recto, alterum in obliquo. Terminus copulatum est, quoniam significat simile plurium aggregatum, sicuti *homo*, & *equus*.

Iterum termini quidam dicuntur *pertinentes*, alij *impertinentes*, hi sunt neque oppositionem habent, neque se consequentiā inferunt, sicuti *album*, & *calidum*. Pertinentes sunt in duplii differentia: quidam pertinentes sequela, sicuti *rationale*, & *homo*, qui se mutuè inferunt; *homo* & *animal*, quorum prior posteriorem infert. Alij pertinentes repugnantia, qui inter se oppositionem habent, sicuti *calidum* & *frigidum*, in quibus est oppositio contraria.

Deinde iterum dividitur in *vniuocum*, *æquiuocum*, & *analogum*. *Vniuocum* est cuius nomen est *commune*, & ratio significata omnino eadem. Sicuti *homo* respectu *Petri*, & *Ioannis*, &c. quibus nomen commune est, & ratio significata omnino eadem, seu omnino similis. *Analogus* terminus dicitur, cuius *omen* est *commune*, *ratio* vero significata, neque omnino eadem, neque omnino diuersa. Sicuti *canis* respectu *latrabilis*, & *cœlestis*, quibus idem nomen est *commune*, & ratio significata non omnino eadem, quia *canis latrabilis* simpliciter est *canis*; & *canis cœlestis* tantum secundum quid per similitudinem ad *latrabilem*: neque omnino diuersa, cum per similitudinem ad *latrabilem*, *cœlesti* nomen *canis* fuerit impostum. *Æquiuocum* est, cuius *nomen* est *commune*, *ratio* vero significata omnino diuersa, sicuti *nomen gallus*, quod commune est *gallo gallinaceo*, & homini natione *Gallo*; *ratio* vero significata in vitroque omnino diuersa absque villa similitudine, aut proportione vnius ad aliud. Multa de his terminis alibi alibi sunt dicenda, quæ importunè, & intemperie scriberentur; *metaphysic*. vbi de his plura ex-agito.

14 Adhuc iterum subdividitur terminus in *transcendentem*, & *non transcendentem*. Terminus transcendentis est ille, à quo non possunt præscindere inferiores differentiae, in quibus imbibitur. Huiusmodi est in multorum sententia ratio accidentis, & substantiae incompleta, quam reperi re affirmant in ultimis differentiis cuiuscumque accidentis, & substantia. Terminus non transcendentis est ille, cuius formalis ratio non imbibitur in inferioribus differentiis, sicuti *animal*. quod formaliter includitur in *rationali*, potest enim hoc sine illo percipi. Ex *transcendentibus*, quædam sunt *vniuersalissima*, quæ per omnium rerum genera vagantur, & vulgo dictione haec demonstrantur *R E B V B A V*, cuius singulæ litteræ respondent singulis illorum initialibus, sunt *enim res, ens, verum, bonum, aliquid, vnum*, que omnia conuenient cuiuscumque entitati assignabili. De his quæ ad *transcendentiam*, & ad terminos *transcendentes* attinet disputo *Controu. 1. Metaphysic*. *Punct. 4. & 7.* vbi me vide, hæc enim ad rem non effet latius expendere.

Omitto aliam diuisionem termini in *communem*, *particularem*, & *singularem*, de qua dicam *Controuers. 3. Punct. 3.* vbi de quantitate propositionis.

P V N C T V M IV

De suppositione terminorum.

Inter omnes terminorum proprietates praecipua est Suppositione, quam definuit Toletus lib. 2. capit. 1. *vñs terminij pro se, vel pro suo significato*, & Fonseca lib. 8. Instit. Dialect. cap. 20. *acceptio nominis pro re, quam significat*. Vtramque definitionem intendit rei Atriaga ex eo quod voces non supponantur pro rebus (id est, non ponantur loco rerum, supponi enim est poni loco aliis) sed loco conceptuum, eo enim quod non videamus aliorum conceptus, loco illorum voces substituimus. Exstimat ergo suppositionem esse definitiā, *Positionem vocis loco conceptus ad ipsum conceptum manifestandū*. Voces subrogari loco conceptuum non inficiunt, vt inimicū vocibus vt id praestent, quod conceptus interni praestarent, si in se ipsis agnoscerentur; verumtamen falso ait Arriaga voces ponit loco conceptum ad ipsos conceptus manifestandos, vocibus enim non ego intendo manifestare conceptus, loco quorum illas appono, sed obiecta ipsa per conceptus representant, cum enim ego profero has voces *Petrus est albus*, non intendo audientes certiores facere me habere quendam conceptum representantem Petrum esse album, si enim id intenderem, dicerem: ego scio Petrum esse album, sed intendo illis notum facere in re Petrum habere albedinem. Confirmatur: Voces, vt fatetur Arriaga ponuntur loco conceptuum, & sunt quædam illorum substituta: ergo id ego intendo vocibus praestare, quod praestant conceptus. Sed conceptus non representant se ipsos, sed obiecta, seu res ad quas terminantur: ergo res ipsas, & non conceptus intendo vocibus representari. Ob hanc rationem dicam controu. 8. Logica Punct. 3. voces non significare conceptus, loco quorum substituuntur, sed immediatè res ipsas. Reicienda ergo est in primis definitio Arriaga, in qua falso dicitur voces ponit ad ipsos conceptus manifestandos. Aduertas me non negare has voces *conceptus, cognitio, discursus* ponit ad conceptus manifestandos, quia proprie illos significant, quod non praestant, quia loco illorum substituuntur, sed quia ad illos significandos sunt imposita. Imò cum ego profero hanc vocem *cognitio* vox substituitur loco conceptus reflexi terminati ad alium conceptum, seu ad cognitionem, quem conceptum reflexum non representat *hæc vox cognitio*, sed alium directum ad quem significandum est imposita, & quem respicit tanquam obiectum conceptus reflexus loco cuius substituitur.

Displacet etiam quod docet Arriaga voces non ponit loco rerum, quia cum voces sint rerum representationes, & imagines, optimè loco rerum poni dicuntur, sicut ponuntur statua, seu imago vt cultum illi deferamus imagini quem intendimus deferre prototypum, & in ipsa imagine prototypum veneremus. Itaque voces ponuntur loco conceptuum, & loco rerum, & vtrorumque dicuntur substituta, diuerso tamen modo; ponuntur enim loco conceptuum, vt id praestant, quod ipsi conceptus praestant, si non fierent, videlicet vt representent eadem obiecta eā ratione, quā illa conceptus representant. Ponuntur etiam loco rerum, non vt praestant id, quod res ipsæ praestant, aut debent praestare, sed vt ego me geram eodem modo vocibus in oratione positis, ac me gerem ipsis rebus, sicut enim demonstrato homine recte dicerem hoc est animal rationale; sic hac voce *homo* in oratione posita, dico, *homo est animal rationale*: & sicut interroganti, quodnam fit subiectum, quod dicitur potens ride re recte responderem, si hominem re ipsa existentem demonstrarem, & dicarem, *homo est*, sic recte respondeo vtens voce locorei cùm dico, *homo est subiectum quod dicitur rifiable*.

Tenenda ergo est definitio, quam, ex Aristotele in initio Elenchorum tradit Fonseca supra, & cum illo quā plures alij, videlicet suppositio est *acceptio nominis pro re quam significat*. Neque addendum est cum Toletu pro se, vel pro suo significato, quia quando nomen pro se supponit, sicuti contingit in hac propositione, *homo est vox*, se ipsum significat, quia substituitur loco conceptus representantis ipsum nomen, & vt dicēbam Punct. 1. illud significat vox, quod representat con-

ceptus, loco cuius substituitur, quā ratione afferui voces expertes significatio in propositione positas, eadem proprietate se ipsas significare, quā hæc vox *homo* significat animal rationale. Comprehendit ergo definitio tradita à Fonseca paucioribus verbis id, quod pluribus tradit Toleti definitione, in qua superfluent verba illa *pro se*, quæ continentur in illis *pro suo significato*.

Hac positâ definitione explicandum est quomodo differentia significare, & supponere. In primis suppositionem distinguuntur a significazione naturali, quam habet ipsa vox certum est apud omnes, vox enim *homo* naturaliter significat suum prolatorem, & pro illo non supponit: de significazione, quam vox habet ex libera hominum institutione maior est difficultas. Affirmant nonnulli, significacionem ex instituto, & suppositionem non distinguunt; immodic tamē, quia me duci in cognitionem rei significante non est me vti nomine pro re significata, cum enim quis tubæ sono ducitur in cognitionem prælii iam imminentis, non vtrum tuba loco prælii; neque cymbalsono, quo diuina officia celebranda significantur, vtrum loco officiorum. Dicendum est suppositionem differre a significazione tanquam vñsum à re, quā vtrum, quod explicat ipsa suppositionis definitio: *vñs nominis significans rem, pro re quam significat*, vtrum ergo in ipsa suppositione nomine significante, & ipsa significatio nominis, qui vñs constitut in acceptione ipsius nominis significans pro re significata. Rem declarat exemplum: *hæc vox Petrus significat veram, & realē entitatem Petri in re existentem, cui Petro & non voci conuenit esse animal rationale, virtute cuius significatio in re ego tribuam vere Petro existentis hoc quod est esse animal rationale, seu principium ratiocinandi, & vt id præstet assumo vocem hanc rationale, quam scio significare principium ratiocinandi, & dico, Petrus est animal rationale, quod est vti voce Petrus loco ipsius veri Petri, cui intendo tale prædicatum tribuere. Eadem ratione intendo ego de Petro dicere esse rationale, seu principium ratiocinandi, & vt id præstet assumo vocem hanc rationale, quam scio significare principium ratiocinandi, & dico, Petrus est rationalis*, postea *voce rationalis loco rei, quā significat, videlicet principij ratiocinandi*. Hic ergo vñs, seu hæc acceptio est positio vocis significantis loco rei significata, & est positio vñi rei loco alterius, & suppositio dicitur, & reperitur tam ex parte subiecti, quā ex parte prædicati.

Hac acceptio vocis loco rei significata aliquando est loco rei abstrahens ab existentia, aliquando est loco rei ex existentia. Loco rei abstrahens ab existentia est, quando prædicatum non supponit existentiam, sicuti in hac propositione *homo est animal*, quia hominem non existente vera est, & ita prædicatum neque illius connexio cum subiecto supponit existentiam subiecti. Tunc autem vtrum voce loco rei existentis, quando prædicatum nequit verificari de subiecto, nisi antecedenter ad illud subiectum supponatur existens, sicuti in hac propositione *homo est albus*, *Petrus curit*, in quibus prædicatum non potest conuenire subiecto, nisi hoc supponatur existens, & ideo cum has propositiones proferimus, quasi virtuiter affirmamus existere subiectum, de quo intendimus verificare prædicatum. Ex hoc fit in his propositionibus *Petrus curit*, *Iohannes legit*, debere negari suppositum subiecto non existente in rerum natura, quia tunc vtrum voce exprimente subiectum loco ipsius subiecti realiter existentis; quod si non existat, erit vñs vocis pro re, quæ non substituit sub illa ratione, sub qua loco illius vox substituetur, & ita male vox substituetur loco rei, quæ non est. Huiusmodi acceptio, & suppositio contingit in omnibus prædicationibus, quorum prædicatum est accidens physicum respectu subiecti illi realiter contingens, quod necessariò subiecti existentiam supponit. Contingit similiter in orationibus perfectis, quæ propositiones non sunt in quibus reperitur virtualis affirmatio alicuius termini vt existentis, vt contingit in hac interrogatio: *Dum eras in foro, vidisti Petrum ibi existentem?* In qua oratione virtualiter affirmatur se suis in foro, & Petrum ibidem suis, quod si ita non fuisset, non tantum poterat respondere negando Petrum in foro te esse vñsum, sed negando suppositum harum vocum *dum eras in foro*, quia in foro non fuisti; vel suppositum aliarum *Petrum in foro existentem*, quia Petrus non fuit in foro: qui respondendi

respondendi modus aptior esset, quia illo non tantum negabas, quod alter interrogabat, sed quod virtualiter affirmabat. Idem contingit quando significo me alicuius subiecto optare aliquid contingere, quod illius existentiam supponit, ut cum dico: *vitam Petrus esse scholasticus diligens*, quia oratione suppono Petrum existere, vanè enim Petro non existenti diligenciam in studio optarem, & ita vultus huius vocis *Petrus* in hac oratione est loco iphius ut existens. In propositionibus negatiis sicuti *Petrus non currit*, *Chimera non legit*, vox se tenens ex parte subiecti non sumitur pro subiecto formaliter ut existente, quia Petrus existente, & non existente potest verificari Petrum non currere, & modo Chimera non existente verum est dicere *Chimera non legit*, quia quod non est, non est legens.

6 Ex hac inferes nullam propositionem affirmatiuam *veram esse subiecto non supponente*, quia eo ipso quod sit vera, in subiecto non desideratur existentia requisita ab hoc ut illi possit contingere praedicatum. Inferes similiter propositiones falsas, quia *dam esse de subiecto non supponente*, sicut *hac Chimera est alba*, quia deficit de subiecto existentia, quam debebat habere ut illi possit subiectum conuenire: alias vero esse de subiecto supponente, sicuti *hac proppositio Petrus deambulat*, prolatum Petrus sedet, cum existentia sufficiens ad deambulandum. Neque ex eo præcisè quod subiectum non existat tēpore importato per copulam, proppositio dicetur de subiecto non supponente, quando praedicatum non supponit subiectum ut existens, sicuti contingit in hac propositione *Antichristus fuit existens*, cuius copula importat tempus praeteritum in quo non existit Antichristus, nihilominus proppositio falsa tantum est dicenda, & non de subiecto non supponente, quia praedicatum ex se non debet supponere subiectum existens, ut illi conueniat, sed illud formaliter existens constituit, & quia virtualiter non affirmatur subiectum existere, sed tantum formaliter per copulam, quod reddit propositionem falsam, & non de subiecto non supponente, tunc enim tantum dicitur proppositio de subiecto non supponente, quando virtualiter affirmatur illius existentia (idem dico de praeteritione seu quocumque alio statu possibilis, aut futuris) ut formaliter aliquid de illo praedicetur. Inferes similiter non solum intra propositionem, ut contra nonnullos docuit Fonseca suprà, reperi suppositionem termini, sed vbiunque nomen pro re quam significat accepitur, quod contingit in quacumque oratione in qua sententiam aliquam declaramus; apta exempla in his orationibus adducit Fonseca: *utine Plato Socratis auditor* & *vitam Socrates doctrinam fidei*, quam *praedare suis discipulis tradere*, dicitur. In quibus vtrum nominibus *Plato* & *Socrates* pro rebus significatis.

7 Aduerit insuper Fonseca dicendum non esse hoc nomen supponit pro hac re, illud pro illa, sed hoc nomen supponit seu substituitur pro hac & illa re, quia cum nos nominibus vtrum pro rebus, nomina à nobis supponuntur, & non ipsa actiùs aliud supponunt. Rem ita se habere certum existimo, verumtamen difficultè poterimus communem omnium loquendi modum coercere, iuxta quem nomina pro rebus supponere, actiùs significatur, & propositionem de subiecto non supponente esse dicimus, neque ego audem inter respondendum alicuius argumento in seholiosis dicere, *hac proppositio est de subiecto non supponito*, dum enim omnes loquitionis proprietatem percallement, me discedentem à communis loquendi modo, & in re parui momenti singularitatem affectantem irriterent.

P V N C T V M V.

Variae divisiones suppositionum.

1 Primum dividitur suppositio in *formalem*, & *materiale*. Suppositio formalis est, quia nomen accipitur pro re significata per nomen, ut cum dicimus *homo est animal* ratio. Suppositio materialis est, quando nomen accipitur non pro re ad quam significandam sit impositum, sed pro se ipso, ut cum dicimus *homo est vox*. Rursus suppositio ma-

terialis quedam est *intrinseca*, alia *extrinseca*. Intrinseca est acceptio nominis pro se ipso secundum id, quod intrinsece habet, veluti cum dicimus *homo est*. Extrinseca appellatur acceptio nominis pro se ipso secundum id, quod habet ex libera hominum impositione, quod illi potuit non esse, veluti cum dicimus *homo est nomen*, *homo est vox significativa*.

Suppositio formalis quedam est *propria*, alia *impropria*. Suppositio propria est acceptio nominis pro re, quam propriè significat, & ad quam primum significandam fuit impositum, veluti cum dicimus *leo est animal regibile*: in qua propositione terminus *leo* propriè supponit. Suppositio impropria est acceptio vocis pro re quam improprie significat, & ad quam significandam non fuit imposta, ut cum dicitur *vixit leo de tribu Iuda*, ubi nomen *leo* sumitur pro Christo, qui non propriè, sed per metaphoram hac voce *leo* significatur. Suppositio propria alia *communis*, alia *singularis*, que diversa dici solet. Suppositio communis est vultus nominis communis non affecti signo demonstratio pro suo significato, aut significatis. Nomen commune dicitur illud, cuius significatum non prohibet à multis participari. Suppositio singularis est acceptio nominis significantis vnam tantum rem individuam, aut nominis communis affecti signo demonstratio, ut cum dicimus *Petrus currit*, hic *homo currit*.

Suppositio communis quedam est *completa*, culus terminus sumi potest pro omnibus suis inferioribus, quod sumi dicitur pro singulis generum, sicuti in hac propositione *vniuersali*, *Omne animal est sensituum*, ex qua licet inferre: ergo homo est sensitius; & rursus: ergo Petrus est sensitius, & Iohannes est sensitius, & sic in aliis speciebus, & individuis sub illa contentis. Alia est suppositio *incompleta*, in qua terminus non sumitur pro omnibus suis inferioribus, seu pro singulis generum, sed pro generibus singularum, sicuti in hac propositione *omne animal fuit in arca Noe*, que reddit hunc sensum, ex omni genere animalium, aliquod animal fuit in arca Noe, & ita licet inferre ex illa: ergo aliquis homo fuit in arca Noe, & aliquis equus fuit in arca Noe, & sic in aliis speciebus: non tamen licet inferre: ergo hoc indiuiduum animal, videlicet Petrus fuit in arca Noe.

Difficilior explicatu est suppositionis divisione in *simplicem*, & *personalē*. Suppositionem simplicem sic definitur Cardinalis Toletus lib. 2. c. 1. *ut si termini pro suo tantum materiali significato*, & P. Fonseca: *acceptio præcisa nominis communis pro suo immediato significato*, que definitiones tantum differunt in eo quod Fonseca videatur requirere ad suppositionem simplicem nomen commune, quod Toletus non exposcit. Exemplum adducitur huius suppositionis in his propositionibus *homo est species*, *animal est genus*, cuius subiecta tantum possunt sumi pro immediatis significatis, videlicet pro ratione communi animalis, & ratione communi hominis, quibus praedicata conuenient, & non pro significatis mediatis, videlicet pro inferioribus contentis sub ratione communi animalis, & sub ratione communi hominis, licet enim dicamus *animal est genus*, non licet dicere, *homo est genus*, & etiam dicamus *homo est species*, dici nequit, Petrus est species. Definitiones has impugnat Hurtadus ex eo, quod nomine *Petrus* in hac propositione *Petrus currit* supponit personaliter, praedicatum enim secundum suam personam illi conuenit, & in hac propositione *Petrus est individuum subiectibile*, supponit simpliciter, quia praedicatum non conuenit illi secundum suam personam; & tamen in vtrâque propositione vtrum hoc nomine *Petrus* pro eodem immediato significato: ergo suppositio personalis, & simplex non constituitur per hoc quod est sumi nomen tantum pro immediato significato, vel pro mediato. Videlicet hoc argumentum Arriaga, afferuitque posse facile Toletum & Fonsecam negare antecedens, affererèque nomen *Petrus* non posse nisi personaliter accipi, & ita supponere, etiam in hac propositione *Petrus est individuum subiectibile*. Id videtur subdoratum sufficere Fonsecam, cum suppositionem simplicem per nomen commune definitur, & ab illa singularia nomina relegauit. Verumtamen Cardinalis Toletus nullo modo potest hac vti solutione, quia expressè afferat in hac propositione *Petrus est in-*

diuiduum, nomen Petrus supponere simpliciter, quia non licet inferre: ergo homo est indiuiduum, animal est indiuiduum, sicuti licet inferre ex hac propositione Petrus currit: ergo homo currit. Iuxta hanc solutionem videtur supponere Toletus hoc nomen Petrus mediatae significare rationes superiores hominis, & animalis, sicuti animal mediatae significare rationes hominis, & equi; & homo rationes Petri, & Ioannis. Verumtamen hic significandi modus impropriè satis huic nomini Petrus tribuitur.

Horum Doctrorum sententiam impugnat Arriaga ex eo quod non detur ratio communis præcisa ex parte obiecti, quia immediatae significet hoc nomen homo, quod videntur supponere, cum afferunt hoc nomen homo immediatae significare rationem communem hominis, & mediatae inferiora sub illa contenta. Quod verum non est, cum ex parte obiecti nulla detur præciso, & conceptus vniuersalis hominis nihil aliud sit quam aggregatum omnium indiuiduorum, quia non mediatae, sed immediatae confusè cognoscuntur per conceptum, quo attingitur ratio communis hominis, cum dicitur, homo est species. Doctrinam de præcisionibus, quam tradit Arriaga veram esse sentio, sed non ad rem, licet enim conceptus hominis dicat aggregatum omnium indiuiduorum, & hoc ex vi illius conceptus immediatae attingantur, tamen attinguntur omnia simul, & confusè per modum vnius, tanquam vnum obiectum adæquatum significatum per hanc vocem homo; hoc tamen indiuiduum, videlicet Petrus ut distinctè à Ioanne, & à reliquis omnibus non immediatae significatur per hanc vocem homo, neque est obiectum adæquatum, quod ex vi illius significetur: ergo in sententia etiam non præscindente obiectu potest assignari huic voci homo tanquam obiectum immediatum, & adæquatum ratio communis hominis, quia formaliter sit aggregatum omnium indiuiduorum, de quo verificatur hoc prædicatum species, & tanquam obiectum mediatum, & inadæquatum, hoc indiuiduum Petrus de quo non potest verificari hoc prædicatum species. Friget ergo Arriaga impugnat ex profundi desumpta principiis.

6 Hurtadus, & Arriaga ex Soto & alii docent suppositionem simplicem esse vnum termini propter subest secunda intentioni, veluti cum dicitur animal est genus, homo est species, Petrus est indiuiduum subiectibile. Suppositionem vero personalem esse acceptionem termini ad significandum id, quod res in se habet. Probat Hurtadus ex ipsa nominis etymologia, est enim terminum personaliter supponi, supponi secundum id, quod habet ratione sui: & supponi simpliciter, supponi secundum id, quod simpliciter tangitur extrinsecè denominatione procedente à forma secunda intentionis.

7 Quoties quæstio est de definitionibus eiusdem rei, an hac vel illa sit admittenda, & aliunde fixum non est, que sint definita exacta definitione comprehendenda, difficultè potest quæstio dirimi: quicunque enim postquam suam defensionem est architectatus, definita meditatur, quæ excoigitata definitio comprehendat, & quidquid suæ definitione non comprehenditur, afferit definitum non esse, neque gaudere ratione communis, de qua definienda agitur. Sic contingit in præsenti quæstione, & ita nulla ex prædictis sententiis poterit efficaciter impugnari. Quis enim Fonsecam impugnabit, si afferat hanc non esse suppositionem simplicem, sed personalem, Petrus est indiuiduum subiectibile, quia terminus non sumitur pro mediazione significato, sed pro immediato: quisvis Toletum convincent afferentem hanc esse suppositionem simplicem Petrus est indiuiduum, quia ex hac propositione non licet inferre: ergo homo est indiuiduum: quod enim ait Hurtadus, ex Etymologia nominis deduci suppositionem personalem esse acceptionem nominis pro re, que secundum se conuenit illi, nullius est momenti, potuit enim ex hac ratione nomen defum, etiam non conueniat omnibus significatis, sicuti dicitur suppositione personalis à persona; & licet albedo rationem personæ non habeat; personaliter supponi dicitur in hac propositione, albedo est color.

8 Mea propositio sententia est nihil certò in hac re posse definiri, quia nullam habemus fixam definitionem, cui stare debeamus, neque certa sint definita, cui definitio

debeat conuenire, & ita vno vel altero definito addito, aut ablatio, quælibet definitio impunitè poterit defendi. Ad rem magis videntur accedere Hurtadus, & Arriaga; addiderim tamen non quamcumque denominationem procedentem à cognitione constitutæ suppositionem simplicem, cum enim dico homo est cognitus, suppositione non est simplex, sed personalis: quod fatetur Arriaga, & xgrè satis defendit iuxta sua principia, sed denominationem procedentem à cognitione quatenus confundente ut vnum, quæ in re sunt plura, vel distinguente ut plura quæ in re sunt vnum, per quam constituitur terminus secunda intentionis, sicuti in hac propositione homo est species, cuius prædicati denominatione prouenit à cognitione ut confundente indiuidua, & in hac propositione animal est genus, cuius prædicati denominatione prouenit à cognitione confundente per modum vnius species distinctas, & in hac prædicatione Petrus est indiuiduum subiectibile, cuius prædicati denominatione procedit à cognitione distinguente ut plura rationem specificam, & indiuidualem, quæ realiter non distinguuntur. Hac ratione rectè defenditur subiecta harum suppositionum, homo est cognitus, Petrus est cognitus supponere personaliter, quia denominatione cogniti non prouenit à cognitione ut confundente, quæ in re sunt plura, neque ut distinguente quod in re est vnum. Deinde hac ratione rectè defenditur in suppositione simplici non posse fieri descensus à prædicato superiori ad inferius, neque ascensum à prædicato inferiori ad superioris; non enim licet inferre Petrus est indiuiduum subiectibile: ergo homo est indiuiduum subiectibile, neque potest argui, homo est species: ergo Petrus est species. In suppositione personaliter termini communis semper potest fieri descensus à prædicato superiori ad inferius; quando verò suppositione est termini singularis non semper potest fieri ascensus ad prædicatum superiorius, dicimus enim Petrus est indiuiduum, & non licet inferre: ergo homo est indiuiduum, eti si nomen Petrus in priori propositione personaliter supponat.

9 Alia est diuisiō suppositionis in naturalem, & accidentalem. Suppositione naturalis est acceptio nominis communis pro omnibus suis significatis, veluti cum dicitur homo est rationalis, tunc enim nomen homo sumitur pro hominibus præteritis, existentibus, & futuris. Suppositione accidentalis est acceptio nominis communis non pro omnibus suis significatis, quæ reperitur in hac propositione, omnis homo hac die occupat locum, in qua nomen homo tantum sumitur pro hominibus, qui modo existunt non pro his, qui extiterunt aut extinti.

10 Vtimum suppositione communis diuiditur in distributiuam, copulatam, particularem, & confusam. Suppositione distributia est vnum termini communis de suis inferioribus, ita ut prædicatum inter ipsa distributatur, & de quolibet illorum dici posset. Hac suppositione reperitur in hac propositione omnis homo currit, ex qua licet inferre hic homo currit, & hic homo currit. Suppositione copulata est vnum termini communis pro suis significatis collectiù sumptis, ita ut tantum de omnibus simul sumptis enunciatur prædicatum, non tamen de aliquo, seu aliquibus illorum scorsim sumptis. Reperitur hæc suppositione in hac propositione, omnes Apostoli Dei sunt duodecim, ex qua non licet inferri: ergo hic Apostoli, aut hic Apostoli omnibus non assignatis, sunt duodecim, sed tantum omnibus simul sumptis potest prædicatum conuenire. Suppositione particularis est vnum termini communis pro suis inferioribus disiunctiù sumptis, quod fit cum euicunque inferiori scorsim sumpto extremi alterum applicatur sub disiunctione, ita ut non solum in termino communis, sed in tota propositione sit disiunctione. Si accidit in hac propositione aliquis homo currit, ex qua inferimus: ergo hic homo currit, vel ille homo currit, vel ille homo currit, &c. Suppositione confusa est vnum termini communis pro suis inferioribus disiunctiù sumptis. Tunc autem inferiora disiunctiù, & non disiunctiù sumuntur, quando terminus communis respectu vnius subiecti, aut vnius prædicati in eadem propositione disiungitur, ita ut disiunctio propositiones non separet, sed extremum vnius propositionis quod dicitur confusè supponere. Sicuti in hac propositione Equus requiritur ad equitandum, quæ ita resolutur, vel hic equus, vel hic equus, vel hic equus, &c. requiritur ad equitandum, non tamen potest resolui, neque ex illa propositione

positione licet inferre: ergo hic equus requiritur ad equitandum, vel hic equus requiritur ad equitandum, vel hic equus requiritur, &c. quia non potest demonstrari virus individuus equus, de quo verum sit dicere requiri ad equitandum, quocumque enim ablatio fieri equitatio.

Sunt, qui nolite distinguere suppositionem particularem à confusa, verumtamen hi confundunt ea, quae in se valde discrepant. Harum suppositionum distinctionem breuissime ostendam. Da mihi hanc propositionem esse veram, *aliquis equus currit*, tunc, qui attempet insperat omnes equos posset absoluere, & absque illa disunctione quedam determinatum equum currentem demonstrare, & dicere, *hic equus currit*, quem saltet Deus agnoscat, & designare potest, respectu cuius verificatur propositio. Deinde sume tibi hanc propositionem esse veram, sicuti de facto est, *Equus requiritur ad equitandum*, adhuc posita illius veritate quantumvis perfecte equos omnes comprehendentes, non posse designare vnum determinatum equum, de quo dices, hic requiritur ad equitandum, & respectu huius specialiter, & non respectu aliorum verificatur propositio illa, *equus requiritur ad equitandum*. Neque Deus ipse potest talem designare equum, quia in re non est, neque magis virus praeterea requiritur. Confirmatur: deinceps ut argumentum clarius procedat, tantum dari duos equos, supposita hac veritate *aliquis equus currit*, eo ipso quod verum dicatur *hic equus non currit*, per consequentiam necessariam inferatur alterum currere. Supposita tamen hac veritate, *equus requiritur ad equitandum*, etiam si quis dicat, *hic equus non requiritur ad equitandum*, non poterit inferri: ergo alter, & alius ab hoc distinctus requiritur, quia sine hoc poterit fieri equitatio in illo, & sine illo poterit fieri equitatio in isto; & ita inassignabilis est, qui illorum requiritur, sicuti potest assignari qui illorum currat, supposita veritate huius propositionis. Ratio à priori est, quia hoc quod est currere, dicit determinatam actionem iam exercitam, quae non potest à determinato principio non procedere, hoc tamen quod est equum requiri, non dicit determinatam actionem, sed tantum necessitatem conditionatam vniuersitatem individuorum equi ex suppositione, quod reliqui ab ipso distincti absunt. Vide quae de hac re scribo *Controvers. 5. Logica, Punct. 5.* vbi naturam individui vagi explano. De regulis indicantibus distinctas terminorum suppositiones consule Cardinalem Toletum lib. 2. cap. 2. & 3. ego enim brevitate confulens illas omittit, quia existimo ex doctrina tradita sufficenter quamcumque suppositionem cognoscendam esse.

P V N C T V M VI.

De ascensu & descensu.

Vix quatuor suppositiones proxime enumeratas quatuor reperiuntur genera ascensus, atque descensus, ideo horum explicatio illarum explicacioni annexatur. Recte ascensus definit Toletus libr. 1. capit. 8. à singularibus sufficienter enumeratus ad vniuersale progressio, sicuti *hic ignis est calidus*, & *hic ignis est calidus*, & *hic ignis est calidus*, & in ceteris simili modo: ergo omnis ignis est calidus. Descensus est argumentatio ab vniuersali ad singularia sub illo contenta, sicuti cùm dicimus, *omnis ignis est calidus*, inferre possumus: ergo *hic ignis est calidus*, & *hic ignis est calidus*.

Quadruplices est ascensus (idem intellige de descensu) iuxta quatuor suppositionum genera *copulatius*, *copulatus*, *disiunctius*, & *disiunctus*. Ascensus copulatus responder termino supponenti distributiū seu copulatiū, sicuti in exemplo allato *omnis ignis calefacit*, in quo ascensu integræ propositiones coniunguntur, dicimus enim: *hic ignis calefacit*, & *hic ignis calefacit*, &c. ergo omnis ignis calefacit. In hoc ascensu necessariā sunt recensenda omnia singularia, & de illis omnibus debet verificari ratio inferenda in propositione vniuersali, vno enim singulari dempto, propositio vniuersalis legitimè non inferatur, & vna propositione singulari falsa existente, vniuersalis falsa erit. In descensu, qui huic ascensui correspondet, eti omnia

singularia possint recenseri, non omnia necessariā recensenda sunt, posita enim hac vniuersali propositione *omnis ignis calefacit*, possumus ad vnum, vel alterum individuum argumentatione descendere inferendo solum: ergo *hic ignis calefacit*, quæ illatio erit legitima, eti de aliis individuis in illa vniuersali contentis mentio non fiat.

Ascensus copulatus responder termino supponenti collectiū, qui sit à singularibus omnibus, nullo dempto copulatum, seu collectiū enumeratis, sicuti in hac illatione: *Hic Apostolus Dei*, & *hic Apostolus Dei*, & *hic Apostolus Dei* sunt duodecim: ergo omnes Apostoli Dei sunt duodecim. Huic ascensui similis descensus responder à termino communis ad omnia singularia copulatum sumptus, quæ sicuti in ascensu simul omnia nullaque prætermisso debent recenseri, aliæ consequentia erit inepta, & falsum consequens.

Ascensus disiunctius responder termino particulari disiunctiū supponenti. Hic fieri non debet ab omnibus particularibus, licet ab omnibus, seu ab aliquibus, & etiam ab uno, dummodo de illo verificetur prædicatum inferendum, fieri possit. Hæc est enim optima consequentia, *hic homo currit*, vel *hic homo currit*: ergo *aliquis homo currit*. Similiter recte *hic homo currit*: ergo *aliquis homo currit*. Huic ascensui similis descensus responder, in hoc tamen recensenda sunt omnia singularia, vt teneat consequentia, si enim existant tres homines, & quis dicat, aliquis homo currit non recte inferetur: ergo *hic homo currit*, vel *hic homo currit* tertio prætermisso, quia forsan tertius ille erat, qui currebat, & ratione cuius vera erat illa propositio, *aliquis homo currit*.

Ascensus disiunctus responder termino supponenti confusè, qui sit à singularibus disiunctum sumptis in eadem propositione; exempli gratiæ, *vel hic equus*, *vel hic equus*, *vel hic equus requiritur ad equitandum*: ergo *equus requiritur ad equitandum*. In hoc ascensu recensenda sunt omnia singularia vt antecedens sit verum; quod si omnibus non recensitis posset verificari, aut verum esse supponatur, optimè ex illo fieri ascensus, & consequentia erit legitima, rectè enim inferitur: *hic equus*, *vel hic equus requiritur*: ergo *equus requiritur*, etiam si aliæ existant plures equi, quod non ineptam consequentiam, sed falsum antecedens constituet. Huic ascensui similis descensus responder, in quo debent omnia singularia recenseri, ex hac enim propositione *equas requiritur ad equitandum*, rectè inferimus illam in quam refoluntur: ergo *vel hic equus*, *vel hic equus*, *vel hic equus requiritur ad equitandum*, quod inferri neque omnibus equis individuis non recensitis, aliæ consequentia erit mala, & falsum consequens, quia uno tantum equo assignato, qui omittatur, reliqui omnes non erunt necessarij ad equitandum.

P V N C T V M VII.

De statu, ampliatione, restrictione, alienatione, & diminutione.

Statutus, Ampliatio, Restrictio, Alienatio, & Diminutio, proprietates sunt terminorum, suppositionumque affectiones, ideo de his disputant Dialetici omnes. Cum nomen, illiusve categorëma accipitur pro his rebus, quæ existunt, tunc dicuntur suum habere statutum. Cum vero sumit pro pluribus, tunc ampliatur. Exempli gratiæ, cum dico *omnis homo currit*, præcipua copula significat tempus præsens: terminus *omnis homo* statutum dicetur habere si supponat pro his tantum hominibus, qui existunt tempore præsenti, vt existentibus tempore præsenti. Eadem ratione statutum habere existimo terminum *omnis homo*, in his propositionibus *omnis homo currit*, & *omnis homo currit*, quia in priori tantum supponit pro omnibus præteritis, & in posteriori pro futuris, siue hi futuri modo existant, & ante exiterint, siue tantum sint extituri, & illi præteriti existant modo, & postea sint extituri, aut tantum exiterint; ad priorē enim propositionem de præterito tantum spectat hominū præteritio, præsens vero, & futuritio ipsorum impertinenter se habet; & ad posteriorem

riorem de futuro tantum attinet hominum futuritio, illorum vero praesentia, aut praeteritio ad rem non attinent. Neque scio quo fundamento dicat Toletus verbum praeteriti ampliare secum subiectum secundum duas temporis differentias nempe praeteriti, & praesentis; & verbum futuri ampliare subiectum ad duas alias temporis differentias praesentis videlicet, & futuri: ita ut cum dicimus, *Petrus currevit*, nomen *Petrus* supponat pro *Petro*, qui est, vel fuit, & non pro *Petro*, qui erit; & cum dicimus *Petrus currevit*, supponat pro *Petro*, qui est, vel erit, & non pro *Petro*, qui fuit. Quia doctrina mihi displicet, quia cum dicimus *Petrus currevit*, necessario debet supponere pro *Petro* qui fuit; quod si *Petrus* ille, qui fuit, modo posse esse praesens, etiam poterit esse crastina die futurus; & si cum futuritio crastina impertinenter se habet ad hoc ut currevit, sic praesentia hodierna inutilis est ad cursum praeteritum, & ita non potior ratione nomen *Petrus* deberet extendi ad tempus praesens, quam ad futurum. Similiter cum dicimus *Petrus currevit*, nomen *Petrus* necessario debet supponere pro *Petro* et titulo, & quae impertinenter se habet ad veritatem propositionis existentia, & praeteritio eiusdem *Petri*, quare ad nullum tempus applicandus est terminus *Petrus*, & si ad praesens esset ampliandus, ad praeteritum eodem iure ampliaretur. Supponit ergo nomen *Petrus* in hac propositione *Petrus currevit*, pro *Petro* extitudo, sive modo existat, & extiterit, sive tantum excutitur sit.

Ampliatio est cum terminus supponit non solum pro his, qui existunt tempore importato per principium copulam, sed etiam pro existentibus in alio tempore, sicuti in hac propositione, *omnis homo*, qui est, & qui fuit currit, in qua principia copula currit, tantum importat tempus praesens, & terminus *omnis homo*, non solum stat pro hominibus, qui sunt modo praesentes, sed pro his, qui ante fuerint. Similiter in hac propositione, *omnis homo est rationalis*, copula tantum importat tempus praesens, & terminus *omnis homo* stat pro hominibus praesentibus, praeteritis, & futuris, & etiam pro possibilibus, de his enim omnibus sit illa enunciatio, que utpote essentialis, & aeterna veritatis, abstrahit a tempore: quod contingit in omnibus eiusdem rationis, & in aliis que similem necessitatem habent saltem ex lege Dei, sicuti in hac propositione, *Iusti Deum videbant*, terminus *iusti* ampliatur ad iustos temporis praeteriti, praesentis, & futuri, licet principia copula la tantum indicet tempus futurum.

Placet adiungere nomina singularia, tantum posse ampliari secundum tempus, quia non habent inferioria, ad quae extendantur, nomina vero communia ampliari ad tempus diuersum, & ad diuersa subiecta, cum enim dicimus, *homo est rationalis*, terminus *homo* ampliatur ad omnia tempora, & similiter ad homines praeteritos, & futuros distinctos ab his, qui modo sunt. Terminus autem *Petrus* cum in se non sit multiplicabilis, neque comprehendat distincta subiecta, tantum potest secundum tempus ampliari. Notant etiam Doctores terminos conataculos ampliari secundum formam, ut cum dicimus, *albus fuit niger*, subiectum ratione formae ampliatur, ita ut sensus sit, subiectum quod modo habet albedinem, vel quod illam habuit, antequam illam haberet fuit nigerum.

Tempora, secundum quia terminus ampliatur sunt praesens, praeteritum, & futurum, addunt nonnulli possibile, & imaginarium, ad quae se possunt extendere termini, qui afficiuntur verbo significante actum animi internum, sicuti desiderium, & cognitionem, possunt enim appetere, & cognoscere non solum ea praesentia, praeterita, vel futura, sed etiam illa; que tantum sunt possibilia, & que tantum imaginantur, & in se repugnantiam habent.

Aliud ampliationis genus assignat Hurtadus, quod in eo situm est ut terminus significet tempus distinctum ab illo, quod importat copula, quod tunc contingit, quando termini propositionis significant formas incompositibiles, ratione quarum ad diuersa tempora recurrentur illi, ut propositio verificetur, veluti cum dicimus, *iustus peccat*, que propositio non potest intelligi de illo, qui modo est iustus, quia non potest homo esse iustus & peccator in eadem mensura temporis, & ita terminus *iustus* non debet supponere pro tempore praesenti, quod importat copula, sed pro praeterito; & sensus propositionis erit,

homo qui fuit iustus, modo peccat. Sensum propositionis explicatum legitimam esse non inficiat, verum tamen haec extractio termini *iustus* improprie dicitur ampliatio; illud enim quod ampliatur retinet quod antea habebat, & aliud de novo acquirit, in praesenti autem casu terminus *iustus*, qui ex vi copulae debet supponere pro iusto de praesenti ratione praedicati amittit hanc suppositionem, & acquirit aliam pro tempore praeterito, que potius mutatio quam ampliatio dicitur.

Restriccio est termini coactatio a maiori ad minorem significacionem. Hec praecipue fit quatuor modis. Primo per coniunctionem nominis adiectivi, ut cum dico *omnis homo doctus*, terminus *omnis homo*, qui etiam pro indoctis supponet ab his excluditur, & tantum ad doctos se extendit ratione adiectivi adiuncti. Notat bene Toletus nomen adiectuum addendum esse ex parte extremi refringendi, quia si ex parte alterius addatur, nulla fit restricatio, cum enim dicitur, *omnis homo est sapiens*, terminus *omnis homo* pro sapientibus, & insipientibus supponit. Secundum fit per appositionem relativa, qui modus dicitur per copulam implicationis, ut *omnis homo*, qui est *Matri*, ubi terminus *omnis homo* restrinquit ad illos tantum, qui Matri exsultant, & ab illo excluduntur omnes, qui extra Matritum degunt. Tertius per additionem obliqui, sicuti in hac propositione *omnis equus Regis est albus*, obliquum *Regis* restrinquit terminum *omnis equus* ad equos regios. Quartus fit per appositionem substanti inferioris, ut cum dicimus, *Civitas Toletum*, nomen *Civitas* restrinquit ad Toletum, & ab illa civitates alias excluduntur.

Terminus amplius se habet respectu non ampli, seu restricti tanquam superius respectu inferioris, unde sicuti valet affirmatio, & negatio, a superiori distributo ad inferiori, sic valet ab amplio ad non amplum, seu ad restrictum; sicut enim haec est bona consequentia: *omne animal est sensitum*: ergo homo est sensitum, sicut ista: *omnis homo*, qui est, & qui fuit currit: ergo *omnis homo*, qui est, currit. *Omnis equus currit*: ergo *omnis equus regius currit*. *Nullus equus currit*: ergo *equus regius* non currit. Non tamen valet ab amplio, seu a non restricto non distributo, seu particulariter sumpto ad non restrictum, haec enim sunt inepitae consequentiae: *Equus currit*: ergo *equus regius* currit. *Equus non currit*: ergo *equus regius* non currit: quia propositione illa *equus non currit*, & quia *equus regius non currit*, & ex uno singulari aliud singulare non infertur. Notat bene Toletus in argumentatione ab amplio, seu a non restricto, distributo ad non amplum, seu ad restrictum, debere supponi constantiam subiecti, si affirmatio concluditur, alias poterit esse antecedens verum, & consequens falsum; nullo enim equo regio existente, haec propositione, *omnis equus currit*, potest esse vera, & non licet inferre: ergo *equus regius currit*, quia talis equus non subsistit; supposita tamen illius existentia, consequentia erit legitima. A restricto & non amplio valet affirmatio, & negatio ad amplum, & non restrictum non distributum, seu particulariter sumptum, haec enim est bona consequentia: *Equus regius currit*: ergo *equus currit*, similiter & ita: *Equus regius non currit*: ergo *equus non currit*.

Alienatio est extractio nominis a propriis ad imprimentis significacionem, ut cum *homo*, quod significat verum animal rationale adducatur ad significandum hominem pictum, vel statuum hominis; ut cum dicimus, *homopictus est in aula*, *homo marmoreus est in foro*. Diminutio fit cum terminus, qui rem absolute significat ratione alicuius additi, illam secundum quid significat ut cum dicimus, *Ethiops est albus secundum dentes*, in qua propositione illud additum secundum dentes, minutum rationem albi, & facit terminum album secundum quid significare, qui absolute hominem album significabat. A termino alienato ad non alienatum, neque diminuto ad non diminutum, neque est contra nulla fit illatio, non enim valet; est homo: ergo est homo pictus: aut est homo pictus: ergo est homo: neque homo est albus secundum dentes: ergo albus: aut est albus: ergo est albus secundum dentes.

Appellatio est denominatio, quia una dictio alias denominat. Exempli gratia, si dicas, *Petrus est bonus Philosophus*, nomen *bonus* appellat supra formale significatum huius vocis *Philosophus*, seu supra Petrum formaliter sumptum ut *Philosophum*, ita ut sensus sit, *Petrus est bonus*.

tus Philosophia. Si autem dicas, Petrus bonus est Philosophus, nomen bonus non appellat supra Petrum ut Philosophum, sed supra Petrum materialiter sumptum, ita ut sensus sit Petrus bonus indole, seu excellenti virtute praeditus est Philosophus. Hec appellatio materialis dicitur, & illa formalis. Circa appellationem duo bene notat Fonseca. Primum nomen appellans vel esse adiectum, vel instar adiectum se habere; & nomen appellatum substantiū, quia appellatum quasi substitut appellanti, & appellans quasi appellato adiacet. Secundo notat nomen appellatum aliquando sumi materialiter, aliquando formaliter, ut patet in exemplis allatis, *Petrus bonus est Philosophus*, & *Petrus est Philosophus bonus*, in quarum priori propositione nomen appellatum videlicet *Petrus* materialiter sumptum, & in posteriori formaliter; nomen vero appellans semper sumptum formaliter. Quia si materialiter fumeretur loco appellationis, puerilis quidam, & nugatoria repetitio fieret, cum enim diceremus, *Petrus est vir magnus*, si terminus *magnus* materialiter fumeretur, sensus esset, *Petrus est vir vir*, seu *Petrus est vir Petrus*.

Nonnullas regulas inuenio apud auctores ad cognoscendum, quomodo fiat nominum appellationis, an supra materiale, an supra formale significatum, nullam tamen fixam inuenio, neque firmā ratione stabilitam, dependet enim multū nominis appellationis ex materia in qua sit, ex subiecto appellato, ex modo loquendi, ex antecedentibus, & consequentibus, ex linguarum idiomatica, aliisque circumstantiis, quas si inspiciant periti linguae, cuius propria sunt nomina, facilē appellationes cognoscunt. Neque alia potest dari regula, quia in omnibus casibus indefinitibilis sit, reperiunt enim propositiones terminis eodem modo dispositis, in quarum via subiectum materialiter, & in aetate formaliter appellatum inuenies. Exemplum sit in his propositionibus: *densum occupat parvum spatium*; *densum est dulce*, in quarum prima subiectum formaliter est appellatum; quia *densum* ut *densum* formaliter occupat parvum spatium; & secundum subiectum materialiter est appellatum. Similiter subiectum huius propositionis *album est dulce*, materialiter appellatur, & subiectum huius *album est pulchrum*, formale habet appellationem. Eadem ratione hec propositione *Tullius magnus fuit orator*, significat Tullium magnum arte oratoria fuisse oratorem, quod est subiectum formaliter appellari; si vero de alio homine similis propositione enunciaretur, subiectum materialiter appellaretur, vulgare enim exemplum appellationis materialis esse solet *Petrus magnus est Philosophus*. Scio harum distinctarum appellationum nonnullam inueniri rationem, veruntamen si ex illa velim regulam constituerem, tota regula instituimus, quod propositiones inuenientur.

Neque audiendi sum Fonseca lib. 8. cap. 4. & alij Summuli, qui cum afferunt hanc appellationem *vidi Papam* formalem esse, & materialem *istam Papam vidi*, ita ut sensus prioris propositionis sit, *vidi-hominem*, quem Papam esse cognoui; & posteriori afferunt, *vidi hominem*, qui est Papa, non tamen agnoui Papam esse. Idem afferunt de his propositionibus, *vidi venientem*, *venientem vidi*, & alij similibus. Quod gratis & sine fundamento dicitur, aliisque impugnatione non indiget.

CONTROVERSIA II.

De sciendi instrumentis.

SCIENDI instrumenta sunt Definitio, Divisio, & Argumentatio, de quibus praesens instituitur Controversia.

PUNCTVM PRIMVM.

Quid sit Definitio.

DE finito, que apud Latinos finito dici solet, ab agrorum finibus nomen desumit, sicut enim fines, seu termini agrorum ita agros circumscribunt, ut nihil

horum extra illos reperiatur, ita definitio sua definita undeque comprehendit, ut nullum sit quod definitione non cingatur, neque aliquid definitio amplectatur, quod naturam definiti non contineat. Erit igitur definitio *oratio explicans naturam rei*. Oratio dicitur, quia necessariō plures dictiones debet continere, quamdam ex vi cuius definitum cum aliis contentiat, quod nomen *oratio* praestat in definitione positum, est enim commune multis, quae definitiones non sunt: aliam ex vi cuius definitum secernatur a reliquis omnibus, de quibus definiti ex vi illius definitionis non agitur. Hoc praestant relique particulae *explicans naturam rei*. Hoc enim quod est explicare rei naturam proprium est definitionis. Idem videre est in quacumque definitione, adduco communissimam *animal rationale*, in qua nomen *animal*, seu conceptus illi respondens commune est non hominibus, *rationale* autem coniunctum animali, ita proprium est hominis ut nulli ab homine distincto corresponeat. Conceptus multis communis, qui in definitione repetitur, genus dicitur; & proprius conceptus definiti differentia appellatur, ex quo sit definitionem omnem constare genere, & differentia, vel aliquo, loco generis, & loco differentie, quia non quidquid aliis communis est generis propriam rationem haber, licet in definitione vices generis obtineat.

Vulgò tota haec propositio, *homo est animal rationale*, definitio hominis soler appellari, verumtamen adaequata definitio consistit in altero extremo, *animal rationale*. Ob hanc rationem recte dicebat Aristoteles 1. *Periberm. cap. 4.* ipsam hominis rationem, definitionem, enunciationem non esse, nisi vel *est*, vel *erit*, vel *erat*, aut aliquid addatur, quia unum est, & non multa. Rationem manifeste conuincit, haec propositio *homo est animal rationale*, continet ipsum definitum, videlicet homo quod neque est sibi ipsius definitio, neque pars sua definitionis: ergo subiectum illius propositionis *homo est animal rationale*, omnino est extra hominis definitionem. Neque huic conceptui *animal rationale*, qui est definitio hominis, adiungendus est conceptus alius definiti, ut illius essentiam explicet, aliis esset instar cuniculi picturae, cui adscribendum esset. *Hic est cuniculus*, ut suum prototypum representaret. Ideo dicebat Aristoteles 6. *Topic. cap. 2.* definitionem taliter esse debere, ut ipsa proposita statim nulloque negotio cognosci possit cuius rei sit definitio.

Inceperit iam apud omnes diuisio definitionis in *definitionem nominis*, & *definitionem rei*, licet definitione rei etiam nominis definitio posset comprehendendi, cum nomen res sit uniuscuiusdam transiens, quod etiam nomen comprehendit. Verumtamen familiare est omnibus Philosophis distinguere res significatas per nomina ab ipsis nominibus res significantibus, ideo specialiter definitio nominis à definitione rei diuiditur. Definitio nominis illa est, qua essentiam nominis declarat, & cum huius essentia, & quidditas sit rem significare, definitio nominis erit illa, qua explicat significacionem nominis, & declarat ad quid significandum sit impositionum. Ideo Aristoteles 7. *Metaphysic. cap. 4.* & 2. *Post. propriis nominis interpretationem appellant explicationem, quam modū vulgus nominis definitionem appellat*. Definitur ergo hoc nomen *homo*, vox imposta ad significandum animal rationale. Notat bene Fonseca inquirenti nominis definitionem sepe satisfaci definitione rei significante per nomen, ut cum quis rogat, *quis est homo*: ex intentione cognoscendi nominis significacionem, & non primariō rem significatam; illique respondeatur, *est animal rationale*, recte significacionem nominis deprehēdit, agnoscitque, hoc nomen *homo* impositum esse ad significandum animal rationale.

Ad nominis definitionem redacuntur orationes illae, quae explicant nominis originem, ut cum dicimus, *Dux est*, qui alios ducit, atque gubernat. *Miles est*, qui est ex milibus electus. *Consul est*, qui Reipublica utilitati consulit.

Definitio rei vulgò diuiditur in *essentialē*, *descriptiū*, & *causā*. Definitio essentialis est, quae explicat naturam rei per ea, qua illi sunt essentialia, sicuti *animal rationale*. Hec definitio sit per explicationem, extensionem, seu distinctionem partium essentialium definiti, & cum hoc partes Metaphysicas habeant, genus videlicet, & differentiam, ex quibus metaphysicē componuntur, & ut plurimū

partes